

บทบาทของพรรคฝ่ายค้าน

ในระบบรัฐสภาโดยทั่วไปนั้น ฝ่ายค้านมีหน้าที่คอยควบคุมและตรวจสอบการทำงาน
 ของรัฐบาล เพื่อให้ฝ่ายรัฐบาลบริหารงานของประเทศไปด้วยความระมัดระวัง
 ฝ่ายค้านจึงเปรียบเหมือนกระจกเงาที่คอยสะท้อนให้เห็นผลการปฏิบัติงานของรัฐบาล
 อยู่เสมอ ในกรณีที่รัฐบาลปฏิบัติหน้าที่ผิดพลาดจึงอาจถูกตำหนิจากพรรคฝ่ายค้านได้
 และในกรณีที่ความผิดพลาดนั้นรุนแรง กว้างขวาง ฝ่ายค้านก็อาจจะรวมตัวกันขอเปิด
 อภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลเป็นรายบุคคล หรือทั้งคณะก็ได้ การ
 ปฏิบัติหน้าที่ของพรรคฝ่ายค้านจึงกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลโดยตรงอยู่ตลอดเวลา
 และอาจจะกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างเด็ดขาดรุนแรงได้ ในกรณีที่พรรคฝ่าย
 ค้านสามารถรวบรวมคะแนนเสียงในสภาได้มากพอที่จะเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจต่อ
 รัฐบาล ความสำคัญของพรรคฝ่ายค้านนี้ จะเห็นได้ว่าแม้ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.
 2517 ก็ได้รับรองฐานะของพรรคฝ่ายค้านนี้เอาไว้ โดยมีบัญญัติไว้ในมาตรา 126 ให้
 หัวหน้าพรรคฝ่ายค้านพรรคหนึ่งที่มีสมาชิกอยู่ในสภาผู้แทนมากกว่าพรรคอื่น ๆ และไม่
 น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดในสภา เป็นผู้นำฝ่ายค้าน บทบัญญัติเช่นนี้
 ยิ่งช่วยส่งเสริมให้พรรคฝ่ายค้านสามารถประสานงาน และทำงานร่วมกันได้อย่างเข้มแข็ง
 แข็ง และมีเอกภาพยิ่งขึ้น

การแสดงบทบาทของพรรคฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลสหพรรคและจตุรพรรคเมื่อปี
 2518, 2519 นั้น ปรากฏว่าก่อให้เกิดผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลโดยตรง โดยเฉพาะ
 ฝ่ายค้านสมัยรัฐบาลสหพรรคนั้น ได้แสดงบทบาทดังกล่าวอย่างเข้มแข็ง ในส่วนที่จึงควร
 จะได้กล่าวถึงบทบาทของพรรคฝ่ายค้านเหล่านี้

ความเข้มแข็งของพรรคฝ่ายค้าน

อย่างไรก็ดี ก่อนที่จะได้กล่าวถึงบทบาทดังกล่าวของฝ่ายค้านในสภาในปี 2518, 2519 สิ่งที่เราจะได้อภิปรายถึงเป็นอันดับแรกก็คือ ความแตกต่างเกี่ยวกับความเข้มแข็งของพรรคฝ่ายค้านในสภา ปี 2518 กับปี 2519 ความจริงข้อนี้เป็นประโยชน์มากต่อการพิจารณาถึงบทบาทของฝ่ายค้านในขณะนั้น

ตารางที่ 7

จำนวนที่นั่งในสภาผู้แทนฯ.ศ. 2518 จำแนกระหว่างพรรคการเมืองฝ่ายค้านกับพรรครัฐบาล

พรรคการเมือง	จำนวนที่นั่งในสภา	ร้อยละของที่นั่งทั้งหมดในสภา
(พรรครัฐบาล)	(140)	(52.42)
1. ชุมนวมสังคมนิยม	45	16.73
2. ชาติไทย	28	10.41
3. กิจสังคมนิยม	18	6.70
4. สังคมนิยมชาตินิยม	16	5.95
5. พรรคอื่น ๆ	33	12.63
(พรรคฝ่ายค้าน)	(129)	(47.58)
6. ประชาธิปัตย์	72	26.77
7. เกษตรสังคมนิยม	19	7.06
8. สังคมนิยมชาตินิยม	12	4.46
9. พลังใหม่	12	4.46
10. แนวร่วมสังคมนิยม	10	3.72
11. พรรคอื่น ๆ	4	1.12
รวม	269	100.00

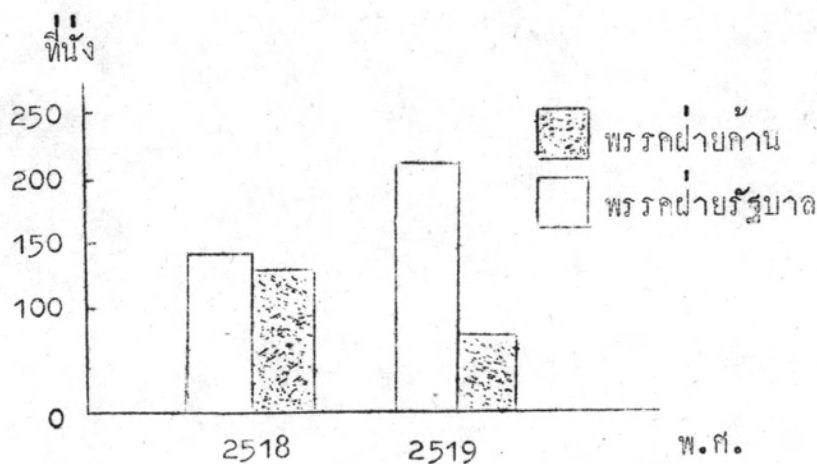
ตารางที่ 8

จำนวนที่นั่งในสภาผู้แทนพ.ศ.2519 จำแนกระหว่างพรรคฝ่ายค้าน กับพรรครัฐบาล

พรรคการเมือง	จำนวนที่นั่งในสภา	ร้อยละของที่นั่งทั้งหมดในสภา
(พรรครัฐบาล)	(206)	(73.83)
1. ประชาธิปัตย์	114	40.86
2. ชาติไทย	56	20.07
3. ขรรณสังคม	28	10.04
4. สังคมชาตินิยม	8	2.87
(พรรคฝ่ายค้าน)	(73)	(26.17)
5. กิจสังคม	45	16.13
6. เกษตรสังคม	9	3.23
7. พรรคอื่น ๆ	19	6.81
รวม	279	100.00

แผนภูมิที่ 1

เปรียบเทียบจำนวนที่นั่งในสภาของพรรคฝ่ายค้านและพรรครัฐบาลในสภาพ.ศ.2518, 2519

จากตารางที่ 7, 8 และแผนภูมิที่ 1 ข้างต้นชี้ให้เห็นความแตกต่างในด้านความเข้มแข็งระหว่างพรรคฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลสหพรรค กับในสมัยรัฐบาลจตุรพรรค ได้อย่างชัดเจน ฝ่ายค้านเมื่อปี 2518 นั้นปรากฏว่ามีคะแนนเสียงที่กำกึ่งกับฝ่ายรัฐบาลมาก กล่าวคือ ฝ่ายค้านมีคะแนนเสียงในสภาารวมกันถึง 128 เสียง หรือร้อยละ 47.58 ของคะแนนเสียงทั้งหมด 269 เสียง ข้อเท็จจริงนี้ปรากฏว่าต่างกับในสมัยรัฐบาลจตุรพรรคอย่างเห็นได้ชัด ในช่วงนี้พรรคฝ่ายค้านมีความอ่อนแอมาก กล่าวคือ มีที่นั่งรวมกันแค่ 73 ที่นั่ง หรือประมาณร้อยละ 27 ในสภาเท่านั้น

ข้อแตกต่างนี้ส่งผลกระทบถึงบทบาทของฝ่ายค้านทั้งในและนอกสภาโดยตรง เพราะปรากฏว่าในขณะที่พรรคฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลสหพรรคสามารถกดดันต่อรัฐบาลในปัญหาต่าง ๆ อย่างได้ผลหลายครั้ง แต่บทบาทของฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลจตุรพรรคกลับไม่ได้ส่งผลกระทบที่สำคัญต่อฐานะของรัฐบาลแต่อย่างใด

บทบาทของพรรคฝ่ายค้านในสภา

ความจริงแล้ว วิธีการที่ฝ่ายค้านใช้ควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลมีด้วยกันหลายวิธี ตั้งแต่การให้ความเห็นชอบต่อนโยบายที่รัฐบาลแถลงต่อสภา การควบคุมโดยการตั้งกระทู้ถาม การควบคุมโดยการอนุมัติร่างพ.ร.บ.งบประมาณประจำปีที่รัฐบาลเสนอต่อสภา การเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่ลงมติ และลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล แต่ละวิธีก็มีความรุนแรงและกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลหนักเบาแตกต่างกันออกไป¹

¹ โปรงค์ุรายละเอียดยกเกี่ยวกับวิธีการควบคุมรัฐบาลเหล่านี้ ในสภาปี 2518, 2519 ใน ไมตรี วิริยะ, "รัฐสภาไทย: การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทของสภาผู้แทนราษฎรพ.ศ. 2518 และ 2519 กับสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน พ.ศ. 2519".

ในที่นี้จะพิจารณาถึงวิธีการควบคุมรัฐบาลโดยสภาผู้แทนในขณะนั้นที่สำคัญ และส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างเห็นได้ชัด 2 อย่างคือการ เปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่ลงมติ กับการ เปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ

ก. การ เปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่ลงมติ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 นั้น นอกจากสส. แต่ละคนจะมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้แล้ว ในมาตรา 158 ยังบัญญัติให้สส. จำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสส. ทั้งหมดมีสิทธิเข้าชื่อกันเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในปัญหาอันเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินได้ ทั้งนี้โดยไม่มีการลงมติ

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญตามมาตรานี้ ก็คือต้องการให้มีการควบคุมตรวจสอบการทำงานของคณะรัฐมนตรีในระดับที่สูงขึ้นมากกว่าการตั้งกระทู้ถาม ซึ่งบางครั้งเกี่ยวกับปัญหาที่สำคัญการตั้งกระทู้ถามอาจไม่เป็นการเพียงพอ แต่การ เปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 158 นี้จะทำให้สภาสามารถอภิปรายในปัญหาต่าง ๆ กันได้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวางกว่า เพราะเป็นการร่วมกันทำหน้าที่ของสส. จำนวนหนึ่ง ไม่ใช่ทำไปโดยลำพังเหมือนการตั้งกระทู้ถาม การ เปิดอภิปรายตามมาตรา นี้จึงเป็นการเปิดโอกาสให้สส. ได้นำเอาปัญหาที่สำคัญของประเทศ หรืออยู่ในความสนใจของประชาชนมาซักถามให้รัฐบาลชี้แจงได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งในกรณีที่รัฐบาลไม่อาจให้ความกระจ่างต่อปัญหานั้น ๆ ได้ ก็ย่อมทำให้ความนิยมศรัทธาของประชาชนในรัฐบาลเสื่อมลงไปอย่างไรก็ดี คณะรัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะขอให้ระงับการ เปิดอภิปรายนี้ได้ เมื่อเห็นว่า เป็นเรื่องที่ยังไม่สมควรเปิดเผย หรือเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือผลประโยชน์สำคัญของชาติ เป็นต้น การควบคุมรัฐบาลโดยวิธีนี้จึงไม่ให้ผลที่เด็ดขาดรุนแรงนัก

ในสมัยรัฐบาลสหพรรค ปรากฏว่าได้มีการ เปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่ลงมติตามมาตรา 158 แห่งรัฐธรรมนูญโดยพรรคฝ่ายค้านถึง 2 ครั้ง การ เปิดอภิปราย

ครั้งแรกมีขึ้นในการประชุมสภาผู้แทนสมัชชาสามัญ ครั้งที่ 13 เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2518 โดยมีผู้ตั้งข้อเปิดอภิปรายครั้งนี้ 2 ผู้ตั้ง ผู้ตั้งแรกเป็นของม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และคณะ ระบุเรื่องที่จะขอเปิดอภิปรายดังนี้¹

1. กรณีที่บุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ไทยการค้ามาชุมนุมกัน เรียกร้องขอเงินค่าตอบแทนและเงินต่าง ๆ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามฐานทัพสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย การชุมนุมนานถึง 60 วันเศษแล้ว ที่สุดได้เคลื่อนขบวนจากสนามหลวง มาชุมนุมที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนิน กรุงเทพมหานคร ทำให้การจราจรในส่วนนั้นต้องติดขัด ประชาชนผู้ใช้รถใช้ถนนเดือดร้อน ขอทราบว่ามีมูลเหตุมาจากกรณีใด คณะรัฐมนตรีจะจัดการแก้ไขอย่างไร

2. ขณะนี้มีกรณีปรากฏขึ้นตามท้องที่ต่าง ๆ ว่ามีบุคคลเป็นชาวนาชาวไร่ โดยเฉพาะทำหน้าที่เป็นกรรมการของสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ ถูกฆ่าตายเป็นจำนวนมาก ในระยะเวลากระชั้นชิด ขอให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงว่ามีมูลเหตุมาจากอะไร รัฐบาลจะแก้ไขอย่างไร จะคุ้มครองสวัสดิภาพของชาวไร่ชาวนาเหล่านั้นได้อย่างไร

3. เหตุการณ์โจรผู้ร้ายชุกชุมเกิดขึ้นแทบทุกจังหวัด โดยเฉพาะในจังหวัดภาคใต้โจรผู้ร้ายชุกชุมมาก ครูอาจารย์ถูกจับเรียกค่าไถ่ ท่อค่าประชาชนได้รับความเดือดร้อนเป็นอันมาก โดยเฉพาะใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส มีการจัดตั้งชมรมป้องกันรักษาสวัสดิภาพครู ได้เรียกร้องให้ปราบปรามโจรผู้ร้ายให้สงบลง และปกป้องสวัสดิภาพของครู และประชาชน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ออกแถลงการณ์รับจะจัดการตามที่ชมรมครูต้องการ แต่ชมรมครูได้เรียกร้องและออกแถลงการณ์ว่าจนบัดนี้โจรผู้ร้ายไม่ลดน้อยลง ขอให้พรรคการเมือง

¹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2518", ครั้งที่ 13/2518 (สามัญ สมัยที่สอง), 7 สิงหาคม 2518, หน้า 111-112.

เมืองต่าง ๆ ช่วยพวกเขาด้วย

ส่วนอีกผู้คดีหนึ่งเป็นของนายแคล้ว นรปติ กับคณะ ขอเปิดอภิปรายในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้¹

1. การฆาตกรรมกลุ่มชาวนาชาวไร่ เนื่องจากได้เกิดการฆาตกรรมหัวหน้ากลุ่มชาวนาชาวไร่ภาคเหนือถึง 20 ศพ รายสุดท้ายคือนายอินตา ศรีบุญเรือง และนายสวัสดิ์ ตาตาวัน ตลอดจนการฆาตกรรมนายแสง รุ่งนิรันดรกุล นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง จนกระทั่งบัดนี้รัฐบาลยังไม่สามารถจับกุมตัวคนร้ายมาลงโทษได้

2. การจับกุมชาวไร่ชาวนาทางภาคเหนือ และนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในกรณีเหมืองแม่เลี้ยง ที่จังหวัดลำพูน

3. การอพยพเข้ามาของผู้ลี้ภัยชาวเขมร ลาว และญวนหลังสงครามอินโดจีน

ปรากฏว่าสภาใช้เวลาอภิปรายปัญหาดังกล่าวเป็นเวลา 9 ชั่วโมง กับ 15 นาที จึงมีมติให้ผ่านวาระดังกล่าวไป

การเปิดอภิปรายตามมาตรา 158 ครั้งที่สองของพรรคฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลสหพรรคมีขึ้นในการประชุมสภา สามัญ สมัยที่สอง ครั้งที่ 23 เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2518 มีผู้คดีขอเปิดอภิปรายของพ.อ.สมคิด ศรีสังคม กับคณะ ผู้คดีเดี่ยวขอเปิดอภิปรายในเรื่องต่าง ๆ รวม 7 เรื่อง ดังนี้²

1. การที่มีกองพล 93 ของก๊กมินตั๋งอยู่ในเขตพื้นที่ประเทศไทย การที่รัฐบาลนี้ให้ความช่วยเหลืออ้อมๆ แก่ทหารลาวและคนลาวภายใต้บังคับบัญชาของนายพล

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 141.

² สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2518", ครั้งที่ 23/2518 (สามัญ สมัยที่สอง), 4 กันยายน 2518, หน้า 59-60

วังปว วังหลังไหลเข้ามาสู่ประเทศไทยก็ดี และการที่เป็นชาวเสมอ ๆ ว่ารัฐบาลไทยได้ให้ความช่วยเหลือให้ที่พักพิงแก่ฝ่ายหนุ่มศึกหาญเพื่อให้ไปโจมตีทำลายล้างในเขตพม่าก็ดี เรื่องทั้งหลายดังกล่าวอาจกระทบกระเทือนต่อสัมพันธไมตรี และอาจเป็นเหตุให้เกิดความบาดหมาง และเกิดสงครามระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นปัญหาของชาติ และอาจกระทบกระเทือนต่อความมั่นคง และความผาสุกของประชาชนคนไทยในอนาคตอันใกล้

2. ปัจจุบันนี้ประชาชนทั้งในกรุงเทพมหานคร และในต่างจังหวัดทั่วประเทศได้รับความเดือดร้อน เพราะปรากฏว่ารัฐบาลนี้ได้คบคิดกับนายทุนเจ้าของกิจการรถเมล์และรถประจำทางเอาเปรียบประชาชน โดยรัฐบาลไม่ควบคุมการเดินรถตามกำหนดเวลา ทำให้รถแน่น ห้อยโหน แลวนำประโยชน์ที่ได้จากการที่รัฐบาลเช่ารถบริษัทต่าง ๆ มาแบ่งผลประโยชน์กัน อนึ่งการบีบบังคับให้รถแท็กซี่รวมกันเป็นบริษัท เป็นแผนของนายทุนร่วมกับรัฐบาล เพื่อขจัดเจ้าของรถแท็กซี่ซึ่งเป็นเอกชน

3. รัฐบาลนี้มีความคิดเห็น และจะช่วยเหลือประชาชนชาวอีสานจำนวนมาก ในเขตบางท้องถิ่นในทุกจังหวัดในภาคอีสาน ซึ่งขออาศัย ไม่มีข้าวกิน ไม่มีที่ดินทำกิน รวมทั้งประชาชนในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ ๆ เช่น อุตรธานี นครราชสีมา อุบลราชธานี ที่เป็นคนจรจัด ไม่มีบ้านเรือนอยู่อาศัย โดยพักนอนตามฟุตบาท ตามป้ายรถเมล์ ตามที่นั่งบริเวณชานชาลาสถานีรถไฟ และสถานีขนส่งซึ่งมีจำนวนไม่น้อย เป็นเด็กบ้าง ผู้ใหญ่บ้าง คนแก่บ้าง รัฐบาลนี้มีความเห็นและจะแก้ไขความอดอยากทุกข์ยาก ไร้อาหารที่อยู่ เสื้อผ้า และยารักษาโรคเหล่านี้ได้อย่างไร ประการใด และจะดำเนินการโดยด่วนใดหรือไม่ เพราะเป็นภัยต่อประชาชนอีกด้วย

4. รัฐบาลนี้โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ล้มเลิกกับพ่อค่านายทุนส่งปุ๋ยปลอม (นิคสูตร) ไปขายให้แก่ประชาชนทั่วประเทศ มีความจริงเพียงใด การขนส่งปุ๋ยดังกล่าวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรได้เงินกินเปล่าจากผู้รับขนส่งจำนวน

เงินเป็นหลายล้าน จริงหรือไม่

การเปิดประมูลซื้อเรือประมงสามลำโดยกรมประมง เมื่อปี 2516 ซึ่งเรือทั้งสามลำนี้ มีชาวและหลักฐานพอเชื่อได้ว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ฯ ปัจจุบันมีส่วนได้ส่วนเสีย และกำลังดำเนินการงัดซื้อเพื่อให้คนของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ฯ เป็นผู้ดำเนินการซื้อเอง

5. รัฐบาลนี้สนับสนุนหน่วยนวลโดยนำเงินราชการกลับไปให้แกหน่วยนวล เป็นความจริงเพียงใด และขณะนี้รัฐบาลโดยรัฐมนตรีมหาดไทย และรัฐมนตรีช่วย ฯ ได้มีคำสั่งตั้งไปยังตำรวจและนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศให้ช่วยสนับสนุน และเป็นสมาชิกหน่วยนวล เพื่อปราบปรามประชาชนผู้ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม จริงหรือไม่ เพียงใด

6. การเผารถยนต์ของนายบุญเย็น วอทอง กับพวกที่อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเดือนมิถุนายน 2518 พวกอส. ตำรวจ และฝ่ายปกครองรู้เห็นจริงหรือไม่ เพียงใด

7. การควบคุมราคาน้ำตาล ทำไม่ได้ผล และขณะนี้ได้มีคำสั่งกระทรวงพาณิชย์ที่มีเงื่อนไข ก่อให้เกิดการทุจริตในวงราชการของกระทรวงพาณิชย์และวงธุรกิจการค้าน้ำตาลเป็นจริงหรือไม่ เพียงใด

อย่างไรก็ดี การเปิดอภิปรายครั้งนี้ สภาได้อภิปรายกันแค่ 4 ปัญหาแรก ในญัตติเท่านั้น ส่วนอีก 3 ปัญหาหลังปรากฏว่าที่ประชุมลงมติให้ผ่านระเบียบวาระ การเปิดอภิปรายเสียก่อนด้วยคะแนน 50 : 44 จึงไม่ได้เปิดอภิปรายในปัญหาดังกล่าว

การควบคุมรัฐบาลโดยวิธีนี้ในสมัยรัฐบาลจตุรพรรค มีขึ้นเพียงครั้งเดียว ในการประชุมสภาผู้แทนสามัญสมัยที่ 2 ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2519 มีญัตติขอเปิดอภิปราย 2 ญัตติ ญัตติแรกเป็นของนายสวัสดิ์ คำประกอบ และคณะ

ระบุหัวข้อปัญหาที่จะอภิปรายดังนี้¹

1. ปัญหารถเมล์เล็ก ซึ่งมีอยู่ในกรุงเทพมหานครประมาณ 1 แสนคัน กำลังได้รับความเดือดร้อนจากการที่รัฐบาลจะให้เลิก จึงเสนอขอให้รัฐบาลแถลงหาที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าจะดำเนินการแก้ไขอย่างไร เพื่อให้รถเมล์เล็กวิ่งโดยไม่ผิดกฎหมาย และหาเลี้ยงชีพอย่างมีระเบียบร่วมกับรถโดยสารประจำทาง

2. ขณะนี้ราคาข้าวเปลือกของชาวนาตกต่ำมาก และมีแนวโน้มต่ำลงเรื่อย ๆ ราคาข้าวโพคกัเช่นเดียวกัน ขอให้รัฐบาลชี้แจงว่าเพราะเหตุใด และรัฐบาลจะแก้ไขอย่างไร เพื่อให้ชาว ป่ลือกและข้าวโพคมีราคาสูงขึ้น ชาวไร่ชาวนาจะได้อยู่ในสภาพที่ไม่เดือดร้อนจนเกินไป

3. ขณะนี้โจรผู้ร้ายปล้นทรัพย์ จับคนเรียกค่าไถ่ ซ้ำกันตายมีปริมาณทวีขึ้นทุกวัน โดยเฉพาะการลักโคกระบือเป็นการตัดอาชีพของชาวนาชาวไร่ เกิดขึ้นชุกชุมผิดปกติ ราษฎรอยู่ด้วยความหวาดผวาควาคว เป็นการศึกษาต่อเศรษฐกิจของชาติอย่างยิ่ง ขอให้รัฐบาลแถลงข้อเท็จจริงและแนวทางแก้ไข

4. ปัจจุบันปรากฏว่าประชาชนทั่วไปทั้ง เด็กและผู้ใหญ่ติดยาเสพติดกันมาก โดยเฉพาะเฮโรอีน ทั้งมีการลักลอบจำหน่ายกันอย่างกว้างขวางแพร่หลาย ขอให้รัฐบาลแถลงข้อเท็จจริง และวิธีสกัดกั้นต่อไป

ส่วนญัตติที่สองเป็นของนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และคณะ เสนอขอเปิดอภิปรายในปัญหาต่าง ๆ ดังนี้²

¹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รับที่ 315/2519 วันที่ 17 มิถุนายน 2519 เรื่องขอเสนอญัตติเปิดอภิปรายทั่วไปตาม ม. 158 แห่งรัฐธรรมนูญ ของ นายสวัสดิ์ คำประกอบ และคณะ

² สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รับที่ 316/2519 วันที่ 17 มิถุนายน 2519 เรื่องขอเสนอญัตติเปิดอภิปรายทั่วไป ตาม ม. 158 แห่งรัฐธรรมนูญ ของ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และคณะ.

1. รัฐบาลมีนโยบายเร่งด่วนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ขายผลิตผลได้ในราคาต่ำอย่างไร และนโยบายการจำหน่ายข้าวสารในราคาควบคุม ราคาถึงละ 50 บาท ได้ประโยชน์แต่เฉพาะประชาชนในกรุงเทพฯ เท่านั้น ส่วนในชนบทยังคงเดือดร้อนอยู่อย่างเดิม เพราะรัฐบาลไม่อนุเคราะห์ให้เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ รัฐบาลจะช่วยเหลือเกษตรกรอย่างไรในเรื่องปุ๋ยให้มีราคาต่ำ และปัญหาปุ๋ยผิดมาตรฐาน ซึ่งมีผลเสียหายร้ายแรงต่อผลผลิตของเกษตรกร

2. การรักษาความสงบเรียบร้อยและการป้องกันเอกราชของชาติ ปรากฏว่ามีการฆ่ากันตายอย่างอุกอาจ ผู้ร้ายชุกชุม รัฐบาลยอมรับโจรให้เข้ามาประชุมในกระทรวง แล้วปล่อยให้กลับไปสร้างความยิ่งใหญ่ทำทนายกฎหมาย ซึ่งนโยบายของรัฐที่จะรักษากฎหมายไว้กว้างวิธีการไว้อย่างไร

3. การปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงรัฐบาลมิได้เอาใจใส่ กลับเอาพวกพ้องเข้าทำงานเพื่อหาเงินบำรุงพรรค เป็นการส่งเสริมการฉ้อราษฎร์บังหลวงและการโกงกินในวงราชการมากมาย รัฐบาลมีแนวทางแก้ไข ป้องกันอย่างไร ขอให้ชี้แจง

ปรากฏว่าสภาใช้เวลาอภิปรายและชี้แจงปัญหาดังกล่าวถึง 11 ชั่วโมง 43 นาที จึงมีมติให้ผ่านระเบียบวาระดังกล่าวไป

จากข้อเท็จจริงที่ได้แสดงมานี้ จะเห็นได้ว่าการเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 158 ในสมัยรัฐบาลสหพรรคได้เกิดขึ้น 2 ครั้ง ในช่วงเวลาที่รัฐบาลบริหารประเทศอยู่รวม 9 เดือน 28 วัน การเปิดอภิปรายครั้งแรกเกิดขึ้นหลังจากที่รัฐบาลได้บริหารประเทศมาได้ประมาณ 6 เดือนเศษ แต่การเปิดอภิปรายครั้งต่อมากลับห่างจากครั้งแรกไม่ถึง 1 เดือน ส่วนการเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 158 ในสมัยรัฐบาลจตุรพรรคได้มีขึ้นเพียงครั้งเดียวในช่วงอายุการบริหารงานของรัฐบาล 5 เดือน 3 วัน อย่างไรก็ตาม การเปิดอภิปรายครั้งนี้ขึ้นหลังจากที่รัฐบาลบริหาร

ประเทศมาได้แค่ 2 เดือน 17 วันเท่านั้น การที่พรรคฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลสหพรรคสามารถแสดงบทบาทการควบคุมรัฐบาลด้วยวิธีนี้เข้มแข็งกว่าฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลจตุรพรรค เนื่องจากเหตุผลบางประการคือ

1. อย่างชัดเจนที่สุด ระยะเวลาที่รัฐบาลสหพรรคบริหารงานอยู่ยาวนานกว่ารัฐบาลจตุรพรรค ดังนั้นโอกาสที่จะเกิดปัญหาต่าง ๆ และโอกาสที่รัฐบาลจะบริหารประเทศไปในทางที่จะได้รับการทำนิติเตียนจากพรรคฝ่ายค้านและประชาชนจึงย่อมมีมากกว่า

2. ในสมัยรัฐบาลสหพรรคนั้น พรรคฝ่ายค้านสามารถครอบครองที่นั่งในสภาได้ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับฝ่ายรัฐบาล คือประมาณร้อยละ 47.58 ของที่นั่งในสภา ในขณะที่พรรคฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลจตุรพรรคมีที่นั่งในสภาแค่อ้อยละ 26.17 เท่านั้น และส่วนใหญ่ ก็เป็นพรรคเล็ก ๆ ทั้งสิ้น ความแตกต่างดังกล่าวนี้ส่งผลโดยตรงต่อการแสดงบทบาทดังกล่าวของพรรคฝ่ายค้าน จะเห็นได้ว่าในสมัยรัฐบาลสหพรรคนั้น พรรคฝ่ายค้านอย่างพรรคประชาธิปไตยเพียงพรรคเดียวก็สามารถมีคะแนนเสียงเพียงพอที่จะเปิดอภิปรายทั่วไปต่อรัฐบาลตามมาตรานี้ได้ ในขณะที่พรรคฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลจตุรพรรคจะต้องรวมมือกันอย่างน้อยที่สุดถึง 3 พรรค จึงจะมีคะแนนเสียงพอเพียงพอต่อการขอเปิดอภิปรายดังกล่าว

3. ปรากฏว่าในช่วงปี 2517 ต่อปี 2518 ที่รัฐบาลสหพรรคขึ้นมารับหน้าที่บริหารประเทศนั้น เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่กำลังเปลี่ยนแปลง และดังกล่าวแล้วว่า ในช่วงนี้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ใ้ลู่ขึ้นมาใช้สิทธิทางการเมืองของตนอย่างกว้างขวาง ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใหม่และที่ค้างค้ำทับถมมาเป็นเวลานานจึงพรึ่งพรูออกมาสู่สายตาประชาชนเป็นอันมาก และผ่านเข้าไปในสภาผู้แทนซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องรับรู้ปัญหาเหล่านี้และผ่านปัญหาต่าง ๆ ไปสู่การแก้ไขของรัฐบาลเป็นปรกคิธรรมคาอยู่แล้ว ดังจะเห็นได้ว่าการเปิดอภิปรายทั่วไปทั้งสองครั้งในช่วงนี้ และมีการนำเอาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นมาซักถามขอคำ

ชี้แจงจากรัฐบาลหลายเรื่อง ในการเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 158 แห่งรัฐธรรมนูญครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2518 ปัญหาที่อภิปรายกันจำนวน 5 เรื่อง เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้นถึง 4 เรื่อง คือ (1) ปัญหาการชุมนุมของไทยการ์ด (2) ปัญหาการฆาตกรรมผู้นำชาวนาชาวไร่ (3) ปัญหาการจับกุมผู้นำชาวนา และนักศึกษาที่อำเภุนนทบุรี (4) ปัญหาการอพยพหลังไหลเข้ามาของผู้ลี้ภัยจีน ส่วนปัญหาที่ค้างค้ำมาตั้งแต่อดีตมีเพียงข้อเดียว คือ ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม ส่วนการเปิดอภิปรายครั้งต่อมา เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2518 ก็ปรากฏว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น 5 เรื่อง ในจำนวน 7 เรื่องที่มีการขอเปิดอภิปรายกันในคราวนั้น ทั้ง ๆ ที่การเปิดอภิปรายครั้งนี้ห่างจากคราวแรกเพียงไม่ถึงเดือน ปัญหาเหล่านี้ได้แก่ (1) ปัญหาจราจรในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด และปัญหาการรวมรถแท็กซี่เป็นบริษัท (2) ปัญหาเรื่องปุ๋ยปลอม และการประมงผิดเรือประมง (3) ปัญหาเรื่องรัฐบาลสนับสนุนการค้าเงินงานของขบวนการนวล (4) ปัญหาการควบคุมราคาน้ำตาล (5) ปัญหาการเขารดยนต์ของนายบุญเย็น วอทอง ที่อ.หางดง จ. เชียงใหม่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ปกครองและตำรวจมีส่วนรู้เห็น

แต่การเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 158 ในสมัยรัฐบาลจตุรพรรคซึ่งมีขึ้นเพียงครั้งเดียวนี้ ปรากฏว่าปัญหาต่าง ๆ ที่นำมาอภิปรายรวม 5 เรื่องนี้เป็นปัญหาที่ค้างค้ำมาแต่รัฐบาลก่อน ๆ ถึง 4 เรื่อง ปัญหาเหล่านี้ได้แก่ (1) ปัญหาราคาผลิตภัณฑ์ตกต่ำ (2) ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม (3) ปัญหาการระมัดของยาเสพติดให้โทษ (4) ปัญหาการทุจริต คอร์รัปชันในวงราชการ โดยมีปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้นเข้าสู่การอภิปรายเพียงปัญหาเดียว คือ ปัญหารถเมล์เล็กวิ่งทับเส้นทางสัมปทานของรถเมล์โดยสารประจำทาง เหตุที่การเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 158 ในสมัยรัฐบาลจตุรพรรค พรรคผ่านค่านี้นำเอาปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้นมาอภิปรายน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นการหยิบยกปัญหาเรื้อรังในอดีตมาอภิปรายนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลโดยตรงมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า ขณะนั้นมีปัญหาหรือเหตุการณ์ไม่สงบเกิดขึ้นน้อย ซึ่งเนื่องมา

จากการจดหมายเหตุในการเรียกร้องของกลุ่มหลังฝ่ายก้าวหน้าต่าง ๆ ลง และการ
เข้มแข็งขึ้นมาสร้างคุ้ยอำนาจอย่างรวดเร็วของหลังฝ่ายขวาจัด ก็เป็นเพราะการ
เปิดอภิปรายครั้งนั้นเกิดขึ้นหลังจากที่รัฐบาลแข็งเข้ามาบริหารงานได้แค่ 2 เดือน
เศษ ความผิดพลาดต่าง ๆ ยังไม่ปรากฏให้ฝ่ายค้านนำมาเป็นข้อตำหนิได้มากนัก

ข. การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล รัฐธรรมนูญ

พ.ศ. 2517 บัญญัติวิธีการควบคุมรัฐบาลโดยสภาที่ต่ำกว่าวุฒิสภาไว้วิธีหนึ่งในมาตรา 159
นั่นคือ การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะหรือรายบุคคล
ทั้งนี้โดยสมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของสภามีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อขอให้เปิด
อภิปรายตามมาตรานี้ได้¹ เจตนารมณ์สำคัญของมาตรานี้ก็คือเพื่อให้ฝ่ายค้านใช้เป็น
เครื่องมือในการควบคุมรัฐบาล ในกรณีที่รัฐบาลบริหารงานผิดพลาด หรือไร้ประสิทธิ-
ภาพอย่างรุนแรง โดยมีมาตรการที่เด็ดขาดรุนแรง คือการลงมติไม่ไว้วางใจต่อ
รัฐบาลทั้งคณะหรือรายบุคคล ตามมาตรานี้รัฐบาลไม่อาจปฏิเสธความประสงค์ของ
ฝ่ายค้านโดยการขอให้ระงับการเปิดอภิปรายได้เหมือนการเปิดอภิปรายตามมาตรา
158 และในขณะที่การอภิปรายตามมาตรานี้กำลังดำเนินอยู่จะเสนอให้มีการผ่าน
ระเบียบวาระที่ไม่ได้จนกว่าจะได้มีการลงมติเสร็จสิ้น²

ในสภานิติบัญญัติ พ.ศ. 2518, 2519 ปรากฏว่ามีความพยายามจะควบคุม
รัฐบาลโดยวิธีที่ต่ำกว่าวุฒิสภาเพียงครั้งเดียว คือในสภาปี 2518 สมัยรัฐบาลสห-
พรรค ที่กล่าวว่ามีความพยายามก็เพราะการเปิดอภิปรายครั้งนั้นเพิ่งอยู่ในขั้น
เริ่มดำเนินการเท่านั้น คือมีการขอเปิดประชุมสภาสามัญประจำปี และมีการ
ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรานี้ ก็มีการกำหนดวาระดังกล่าวไว้ใน
ประชุมสภาผู้แทนสามัญประจำปีแล้ว แต่การอภิปรายและการลงมติยังไม่เกิดขึ้น

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, มาตรา 159(1).

² เรื่องเดียวกัน, มาตรา 159(2).

เพราะรัฐบาลได้ทำการยุบสภาไปเสียก่อน เหตุที่ความพยายามชนิดนี้เมื่ออยู่เพียงครั้งเดียวก็อยู่ในสมัยรัฐบาลสหพรรค น่าจะเนื่องมาจากการที่พรรคฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาลในขณะนั้นมีคะแนนเสียงที่กำกวมกันมากในสภาในตัวเอง การมีคะแนนเสียงที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ทำให้ฝ่ายค้านมองเห็นช่องทางที่จะเอาชนะรัฐบาลได้ ถ้าสามารถโน้มน้าวให้สมาชิกรัฐบาลบางกลุ่ม แม้จะมีจำนวนไม่มากนักหันมาร่วมมือกับตนได้ ส่วนที่ความพยายามเช่นนี้ไม่เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลจตุรพรรคก็น่าจะเนื่องมาจากการที่พรรคฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาลมีความเข้มแข็งในสภาแตกต่างกันมากนั่นเอง ข้อเท็จจริงก็คือแม้ฝ่ายค้านจะโน้มน้าวความร่วมมือจากฝ่ายรัฐบาลได้ในจำนวนที่มากถึง 30-40 คน ก็ยังไม่สามารถล้มรัฐบาลได้

การเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 159 แห่งรัฐธรรมนูญครั้งนั้น มีผู้ทูลขอเปิดอภิปรายรวม 3 ผู้ทูล ผู้ทูลแรกเป็นของนายเฉลว นรปติ โดยมีผู้ร่วมสนับสนุน 72 คน ระบุเรื่องที่จะอภิปรายดังนี้¹

ปัญหาเศรษฐกิจ รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศได้ เป็นเหตุให้ไม่สามารถจัดจัดหาตลาดต่างประเทศระดมสินค้า ค่าใช้จ่ายขาดดุลยัตวิขึ้นทุกปี ฐานะการคลังของประเทศทรุดโทรมลงทั้งการกรองเงินของประชาชนก็สูงขึ้น

ปัญหาการเมือง รัฐบาลนี้ได้สร้างความระส่ำระสายขึ้นในบ้านเมือง เกิดการแตกแยกความสามัคคีในชาติ ร่องนายกรัฐมนตรี พล.ต.ประมาธ อติเรกदारสนับสนุนขบวนการเวียด กระทั่งแดง และขบวนการอื่น ๆ ให้กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของสังคม และต่อสู้เพื่อสิทธิทางประชาธิปไตย

รัฐบาลดำเนินนโยบายรับอิทธิพลของต่างชาติทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง ไม่ยึดมั่นรักษาสถาปัตยกรรมของชาติเท่าที่ควร เช่นกรณีเหมืองโก๋ การถอน

¹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รับที่ 93/2519 วันที่ 9 มกราคม 2519, เรื่อง ผู้ทูลขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจของนายเฉลว นรปติ และคณะ.

ฐานที่พหุทางชาติ การลงทุนของต่างชาติ และการแทรกแซงกิจการภายในของประเทศ
เพื่อนบ้าน

รัฐบาลไม่ดำเนินนโยบายปราบปรามคอร์ปชั่นอย่างจริงจัง ทั้งไม่มีนโยบาย
ทางการ เมืองและเศรษฐกิจที่แน่นอนด้วย

รัฐบาลไม่มีความจริงใจที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐบาล
อย่างแท้จริง ปล่อยให้แทบทุกปัญหาสังคมไม่ได้รับการแก้ไข

นโยบายต่างประเทศ รัฐบาลนี้ไม่ได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศให้
สอดคล้องกับผลประโยชน์ของประชาชนทั้งทางเศรษฐกิจ และการเมือง

ปัญหาสังคม รัฐบาลนี้ไม่สามารถลดช่องว่างและสร้างความเป็นธรรมทาง
ที่ใดแดงไวคตลลลล

ผู้คดีที่สองเป็นผู้คดีของพ.อ.สมศักดิ์ ศรีสังคม โดยมีผู้สนับสนุน 76 คน
ระบุปัญหาที่ขออุทธรณ์ดังนี้¹

1. ในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองซึ่งรัฐบาลได้ให้
คำมั่นสัญญาไว้กับสภานั้น ก็ประสบกับความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง ประชาชนยังคงนอน
ตาไม่หลับ เพราะถูกลักขโมยจากเหล่ามิจฉาชีพอยู่ตลอดทั่วประเทศ เมื่อมีการกระทำ
ความผิดขึ้น โดยเฉพาะคดีที่ร้ายแรง เช่น กรณีผู้นำชาวนาชาวไร่ถูกฆาตกรรมจำนวน
กว่า 20 คน สย.จังหวัดลพบุรีถูกฆ่า และอื่น ๆ อีกหลายกรณี รัฐบาลก็ไม่สามารถ
สืบสวนจับกุมผู้กระทำผิดเพื่อมาดำเนินคดีตามกฎหมายได้ ในขณะที่กรณีที่ราษฎรจำนวน

¹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, วันที่ 94/2519 วันที่ 12 มกราคม 2519,
เรื่อง ผู้คดีขอเปิดอุทธรณ์ทั่วไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 159
ของพ.อ.สมศักดิ์ ศรีสังคม และคณะ.

5 คน ถูกฆาตกรรมจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ และถูกปลาระเบิดตายอีก 12 คน ซึ่งเกิดขึ้นในจังหวัดปัตตานี รัฐบาลก็ละเลยไม่ได้ให้ความสนใจอย่างจริงจัง จนกระทั่งประชาชนแดงเดินขบวนเรียกร้องขอความเป็นธรรม โดยขอร้องไห้หน้ากรัมนตรี เดินทางไปให้ความอบอุ่นโดยหวังเป็นที่พึ่งแห่งสุดท้าย นายกรัฐมนตรีก็ยื่นยื่นปฏิเสธไม่ยินดียินร้ายกับคำเรียกร้องอ่อนวอนของประชาชน ทำให้เกิดความระส่ำระสายในหมู่ประชาชน และทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าเขาไร้ที่พึ่ง แม้นายกรัฐมนตรี ผู้ที่ประชาชนเลื่อมใสมากที่สุดก็ให้ความหวังและเป็นที่ยึดเหนี่ยวในยามเดือดร้อนไม่ได้

2. ในด้านความเป็นอยู่ของประชาชนก็ไม่มีอะไรกระเทื่องที่ขึ้น มีแต่ความเดือดร้อนลำบากยากเข็ญหนักขึ้นตามลำดับ ค่าครองชีพสูงขึ้นเพราะระดับราคาสินค้าได้ถีบตัวขึ้นโดยรัฐบาลไม่มีมาตรการใด ๆ ที่จะยับยั้งหรือดำเนินการให้เบาบางลงได้ ยิ่งกว่านั้นในภาวะเช่นนี้รัฐบาลกลับขึ้นราคาสินค้าสำคัญซึ่งผูกพันอยู่กับการยังชีพของประชาชน คือข้าวสารและน้ำตาล การขึ้นราคาอาหารหลักของประชาชนโดยเฉพาะข้าวสารนี้ นอกจากจะก่อความเดือดร้อนให้กับประชาชนผู้นับริโภคแล้ว ยังจะส่งผลให้ราคาสินค้าประเภทอื่นถีบตัวสูงขึ้นไปด้วย ผลที่ประชาชนทั่วไปจะได้รับก็คือความเดือดร้อนที่เพิ่มทวีขึ้นตามลำดับ

3. ในด้านการปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งรัฐบาลได้แถลงไว้ในวันแถลงนโยบายต่อสภาใหม่ว่า จะดำเนินการปราบปรามโดยเด็ดขาด ตั้งแต่รัฐบาลเข้าบริหารราชการแผ่นดินมาจนกระทั่งบัดนี้ก็ยังไม่เคยปรากฏเลยว่รัฐบาลได้ลงมือดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้จริงจังแต่อย่างใด สถานการณ์ปัจจุบันกลับบ่งชี้ให้เห็นว่าการคอร์ปชั่น หรือการฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้ได้เพิ่มขึ้น และกระจายแพร่หลายไปทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติจนกระทั่งถึงหมู่บ้าน จนประชาชนกล่าวกันว่ายังไม่เคยปรากฏมาก่อนเลยว่าการคอร์ปชั่นได้มีแพร่หลายถึงขนาดที่เป็นอยู่ภายใต้การบริหารของรัฐบาลชุดนี้

4. ในด้านการต่างประเทศ โดยเฉพาะสัมพันธ์ภาพอันดีกับประเทศเพื่อน-

บ้าน รัฐบาลนี้ก็ปล่อยให้มันเป็นไปตามยถากรรม ไม่มีความคิดริเริ่มที่จะมุ่งส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจอันดีอย่างจริงจังแก่อย่างใด ทำให้สัมพันธไมตรีกับเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศลาว กับเวียดนามเสื่อมพรามตามลำดับ ซึ่งเป็นนโยบายที่ไม่เหมาะสม มีแต่ทางจะก่อให้เกิดความตึงเครียดระหว่างประเทศขึ้นในภูมิภาคนี้

ผู้ที่ถูกละเมิดเป็นรองนายชัชวาลย์ ชมพูนแดง และคณะ 59 คน ระบุเรื่องข้ออภิปรายดังนี้¹

1. รัฐบาลจงใจเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อรากฐานของระบอบประชาธิปไตย และกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศชาติ และสวัสดิภาพของประชาชน

2. รัฐบาลไม่ปฏิบัติตามนโยบายที่โคแดงไว้อัตราสภา อันถือว่าเป็นการละเมิดสัญญาที่ให้ไว้กับผู้แทนของปวงชน รวมทั้งผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาล และประชาชนทั่วไป

3. รัฐบาลหย่อนสมรรถภาพ เมื่อรัฐบาลปฏิบัติตามนโยบายบางประการที่แถลงไว้ต่อสภา แทนที่จะเกิดผลคือกลับได้ผลในทางตรงกันข้าม ทำให้เกิดความเสียหายร้ายแรง นำไปสู่ความวุ่นวายระส่ำระสายในหมู่ประชาชน ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างชนวนากับกรรมกร ชาวกองกับชาวนา และระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ กับประชาชนทั่วไป

4. รัฐบาลล้มเหลวในการแก้ปัญหาเรื่องปากท้องของประชาชน เพราะนโยบายเศรษฐกิจการคลังของรัฐบาลได้กำหนดขึ้นมาอย่างรีบเร่ง ไม่รอบคอบ และ

¹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รับที่ 172/2519 วันที่ 12 มกราคม 2519, เรื่อง ผู้ติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะ ของนายชัชวาลย์ ชมพูนแดง และคณะ.

เปลี่ยนแปลงไปมาอยู่ตลอดเวลา ไม่มีการวางขั้นตอนที่แน่นอน ทำให้คาดการณ์
 ถิ่นตัวสูงขึ้น ประชาชนทั่วไปได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากรายได้ไม่สมดุลกับ
 รายจ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวนาชาวไร่ และคนยากจนทั้งในเมืองและชนบท
 ต้องตกอยู่ในความคับแค้นคอยยาก งานมีไม่พอทำ

5. ความล้มเหลวในทางการเมือง และเศรษฐกิจ ทำให้กระทบกระเทือน
 ต่อปัญหาความมั่นคงภายในอย่างรุนแรง ประชาชนเกิดความแตกแยก โจรผู้ร้ายชุกชุม
 การจู่โจมของข้าศึกหลวงระบอบไปทุกระดับราชการ และวิธีการแก้ปัญหาของรัฐบาลที่ได้
 ปฏิบัติมาและกำลังปฏิบัติอยู่ เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และเป็นการสร้างปมไปสู่
 ความยุ่งยากให้ทวียิ่งขึ้น

6. การดำเนินการต่างประเทศของรัฐบาลฉีกพลาต ไม่สอดคล้องกับ
 นโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแก้ปัญหาการกระทบกระทั่ง
 กับเพื่อนบ้านใกล้เคียงมิได้ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีอย่างแท้จริง ตรงข้ามกลับ
 เป็นการเพิ่มความไม่เข้าใจกันมากยิ่งขึ้น การปฏิบัติของรัฐบาลทำให้ประเทศชาติ
 เสื่อมเกียรติภูมิ นานาประเทศขาดความเชื่อถือ

จะเห็นได้ว่าการขอเบ็ดตกปลาทั่วไปเพื่อคงมิไม่ไว้วางใจรัฐบาลตาม
 มาตรา 159 ครั้งนี้ เกิดขึ้นในขณะที่รัฐบาลกำลังประสบกับปัญหาการกักกันจากกลุ่ม
 ต่าง ๆ อย่างรุนแรง ในตอนปลายเดือนธันวาคม 2518 ถึงกุมภาพันธ์ 2519 นั้น
 มีปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยเกิดขึ้นท่ามกลางการแก้ปัญหาของรัฐบาลสหพรรคหลายกรณี
 ปรากฏว่าในขณะที่การประชุมประท้วงของราษฎรที่จังหวัดปัตตานี กรณีที่หน่วนาวิกโยธิน
 ฆ่าราษฎรไทยมุสลิมตาย 5 ศพ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่วันที่ 11 ธันวาคม 2518 ยังคงยึดเชื้อ
 อยู่ และที่สำคัญก็คือการประชุมนี้มีเหตุร้ายและการสูญเสียชีวิตเกิดขึ้น และพร้อมที่จะ
 เกิดเหตุร้ายขึ้นได้อีกตลอดเวลานั้น ขณะเดียวกันในกรุงเทพฯ นักศึกษา กรรมกร
 และประชาชนทั่วไปก็กำลังชุมนุมกันคัดค้านการประกาศขึ้นราคาข้าวสารและน้ำตาล

บริโกล็อก โดยกลุ่มสภาพแรงงานแห่งประเทศไทยได้ทำการนัดหยุดงาน และชุมนุมประท้วงกันทั่วกรุงเทพฯ และตามจังหวัดรอบนอก ตลอดจนปัญหาเก่า ๆ ก็ยังคงทับถมและถ่วงถ่วงมาหลายกรณี โดยรัฐบาลยังไม่อาจแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ เช่นปัญหาการลอบสังหารผู้นำชาวนาชาวยุโรป ปัญหาเหมืองโกโก้ที่ได้รับการต่อต้านจากประชาชนอย่างหนัก ในการที่รัฐบาลจะคัดสินใจให้บริษัทในเครือบริษัทกิงกลาว กลับมาชุกแร่ในเขตสัมปทานเดิมของบริษัทที่ถูกถอนไปแล้ว และปัญหาการประกันราคาผลผลิตการเกษตร โดยเฉพาะข้าวเปลือกที่ล้มเหลวเป็นต้น

แต่ที่สำคัญก็คือ ในขณะนั้นฝ่ายสหพรรคได้เกิดการแตกแยกกันขึ้นอย่างรุนแรงจากการแข่งขันกันในตำแหน่งรัฐมนตรี และความไม่พอใจที่นายกรัฐมนตรีพยายามถ่วงเวลาที่จะปรับปรุงคณะรัฐมนตรีมาหลายครั้ง ความไม่พอใจของสมาชิกสหพรรคครั้งหลังสุดก็คือ การที่นายกรัฐมนตรีพยายามนำเอาพรรคเกษตรสังคมเข้ามาร่วมรัฐบาลด้วย โดยคอบแทนด้วยตำแหน่งรัฐมนตรีถึง 4 ตำแหน่ง ความแตกแยกนี้ทำให้สมาชิกสหพรรคหลายคนแสดงความประสงค์ที่จะขอรวมมือกับพรรคฝ่ายค้านเพื่อเปิดอภิปราย และลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลด้วย บางคนถึงกับเข้าร่วมปรึกษาหารือและวางแผนร่วมกับพรรคฝ่ายค้านทั้งโดยเปิดเผยและปิดบัง

นั่นคือฝ่ายค้านได้ในช่วงจังหวะเวลาที่รัฐบาลกำลังพบกับความยุ่งยากและอ่อนแอเนื่องจากความแตกแยกกันภายในและการถูกกดดันจากปัญหาต่าง ๆ ภายนอกหลายปัญหา ขอเปิดอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจต่อรัฐบาล อย่างไรก็ตาม การดำเนินการในสภาเพื่อเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลตามมาตรา 159 นี้ ฝ่ายค้านก็จำเป็นต้องหาคะแนนเสียงสนับสนุนให้เพียงพอที่จะคว่ำรัฐบาลได้เมื่อมีการลงมติ นั่นคือฝ่ายค้านจะต้องหาคะแนนสนับสนุนให้ได้เกิน 135 คะแนน ซึ่งปรากฏว่าคะแนนเสียงของพรรคฝ่ายค้าน แม้จะรวมกันหมดแล้วก็ยังไม่เพียงพอ ทางเดียวที่จะได้คะแนนสนับสนุนเหล่านี้มาก็คือ การสนับสนุนจากสมาชิกพรรครัฐบาลบางกลุ่มเท่านั้น บทบาทของพรรคฝ่ายค้านในตอนนี้จึงไม่ไกลคำเป็นอยู่เฉพาะในสภาเท่านั้น แต่รวมไปถึงการ

คำเป็นมทพาทภายนอกสภาที่จะทอภยายามโนมน้าวความรวมมือจากสมาชิกฝ่าย
รัฐบาลใหม่มาสนับสนุนฝ่ายตนด้วย

บทพาทภายนอกสภาของพรรคฝ่ายค้าน

บทพาทของพรรคฝ่ายค้านนั้นไมไคจำกัดอยู่แต่เฉพาะบทพาทในสภาที่เกี่ยวข้อง
กับการควบคุมตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และการสะท้อนปัญหาต่าง ๆ ของ
ประชาชนไปสู่รัฐบาลเท่านั้น แม้วางานในส่วนนี้จะเป้นหน้าที่โดยตรงของฝ่ายค้านก็
ตาม บทพาทในสภาดังกล่าวนี้อาจเป้นในแง่ที่เป็นตัวสร้างความนิยมให้กับฝ่ายค้าน
ในฐานะที่ทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชน และในขณะเดียวกันก็อาจเป้นการ
ลดความนิยมที่ประชาชนมีต่อรัฐบาลลงไคด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าปราศจากบทพาท
การเคลื่อนไหวนอกสภาซึ่งหมายถึงความพยายามทุกอย่างที่จะบีบให้ออกความเข้มแข็ง
ของฝ่ายรัฐบาลลง และสร้างความเข้มแข็งให้กับฝ่ายตนที่ไม่เกี่ยวข้องกับบทพาทโดยตรง
ในสภา เช่น การชักจูงผู้สนับสนุนฝ่ายรัฐบาลให้หันมารวมมือกับตนแล้ว ฝ่ายค้านก็
ยอมไม้อาจจะครองและแข่งขันกับรัฐบาลในฐานะที่เป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งที่จะชัก
ตั้งรัฐบาลอย่างไคผล บทพาททั้งสองด้านของฝ่ายค้านนี้จึงจำเป็นต้องควบคู่กันไปเสมอ
จึงจะทำให้เกิดพลังในการแข่งขันกับฝ่ายรัฐบาลดังกล่าว

สำหรับสภาในปี 2518 นั้น ดังกล่าวแล้วว่าพรรคฝ่ายค้านกับพรรคฝ่าย
รัฐบาลมีคะแนนเสียงที่กำกวมมาก ถ้าพรรคฝ่ายค้านสามารถโนมน้าวความรวมมือ
จากสมาชิกฝ่ายรัฐบาลไค แม้จะในจำนวนไม่มากนัก นั้นยอมหมายความว่าฝ่ายค้าน
จะอยู่ในฐานะที่อื้อโง่เหนือกว่าฝ่ายรัฐบาลทันที ดังนั้นบทพาทของพรรคฝ่ายค้านใน
ช่วงนี้จึงไมไคคิดจำกัดอยู่แต่เฉพาะการควบคุมรัฐบาลในสภา แต่บทพาทภายนอกสภา
ก็พลอยคิดคักตามไปด้วย

ปรากฏว่าความพยายามของพรรคฝ่ายค้านภายนอกสภา ที่จะดึงสมาชิกฝ่าย
รัฐบาลใหม่มารวมมือด้วยนี้ ไค่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาควบคู่ไปกับการแสดงบทพาทในสภา

ความพยายามดังกล่าวที่สำคัญครั้งหนึ่งก็คือความพยายามที่จะคว่ำร่างพ.ร.บ. งบประมาณประจำปี 2519 ที่รัฐบาลเสนอ ความพยายามครั้งนี้เกิดขึ้นในขณะที่ สหพรรคกำลังแตกแยกกันอย่างรุนแรง เรื่องตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี สมาชิกหลายคนพยายามกดดันให้นายกรัฐมนตรีทำการปรับปรุงและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีให้ครบ 30 คน ตามรัฐธรรมนูญ ที่เห็นได้ชัดก็คือการแยกตัวออกมาตั้งชมรมสส. ของนาย สุจินต์ เขาวินวิจิตร ประกาศจะไม่สนับสนุนร่างพ.ร.บ. งบประมาณประจำปีของ รัฐบาล อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็ยังคงสามารถประนีประนอมความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น เอาไว้ได้ระดับหนึ่ง และพรรคฝ่ายค้านเองก็ยังไม่สามารถฉีกกำลังกันได้อย่าง เต็มใจแน่นอนนัก พรรคฝ่ายค้านอย่างพรรคแนวร่วมสังคมนิยมยังคงออกเสียงสนับสนุน รัฐบาลหลายครั้ง เพราะเห็นด้วยกับโครงการใช้จ่ายเงินบางอย่างของรัฐบาล พรรค เกษตรสังคมก็แสดงท่าทีประนีประนอมกับรัฐบาลหลายครั้ง โดยการสนับสนุนรัฐบาลและ งดออกเสียงในบางครั้ง ความพยายามครั้งนั้นของพรรคฝ่ายค้านจึงล้มเหลว พรรค รัฐบาลสามารถฉีกกำลังกันสนับสนุนให้ร่าง พ.ร.บ. ดังกล่าวผ่านสภาไปได้ด้วยคะแนน เสียง 139 100

การแสดงความหมายนอกสภาที่ประสานกับการเคลื่อนไหวในสภาของพรรค ฝ่ายค้านในปี 2518 ที่สามารถทำความยุ่งยากให้กับการรักษาเสถียรภาพของรัฐบาล มากที่สุด ก็คือการที่พรรคฝ่ายค้านฉีกกำลังของตนเข้ากับบางส่วนของฝ่ายรัฐบาลที่ แยกตัวมา เรียกว่ารัฐบาลโดยการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะตาม มาตรา 159 ความพยายามครั้งนี้เริ่มก่อตัวมาตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคม 2518 แล้ว โดยมีพรรคประชาธิปัตย์เป็นหัวเรี่ยวใหญ่¹ และเริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้นในตอนปลายเดือน ธันวาคม 2518 ในขณะที่กระแสความแตกแยกในรัฐบาลกำลังขึ้นสูง และรัฐบาลกำลัง ถูกกดดันจากวิกฤติการณ์ภายนอกหลาย ๆ ด้าน

¹ ชละ วิจิตรกุล, เบื้องหน้าเบื้องหลังพรรคประชาธิปัตย์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์การเวก, 2521), หน้า 346.

แนวทางการดำเนินการในเรื่องนี้ของพรรคฝ่ายค้านจะดำเนินไป 2 ด้าน
 พร้อม ๆ กัน คือ การเตรียมคว่ำรัฐบาลโดยผู้ติดตามเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจค้าน
 หนึ่ง กับการเตรียมจัดตั้งและกำหนดนโยบายรัฐบาลใหม่ หลังจากงานแรกอันสุดลง
 อีกด้านหนึ่ง¹ การประชุมอย่างไม่เป็นทางการเพื่อดำเนินการตามแผนเหล่านี้ ครั้ง
 แรกมีขึ้นที่ภัตตาคารแมรี่ และต่อมาก็ได้ประชุมวางแผนกันอีกหลายครั้งที่บ้านนาย
 เสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ บ้านม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และที่ตึกอัสวเหม การประ-
 ชุมเหล่านี้ ปรากฏว่ามีสมาชิกคนสำคัญของสหพรรคเข้าร่วมประชุมด้วยหลายครั้ง การ
 ประชุมอย่างไม่เป็นทางการครั้งแรกที่ภัตตาคารแมรี่นั้น นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์
 ประธานสภา และหัวหน้าพรรคสังคมนิยม พรรครัฐบาลพรรคหนึ่งได้เข้าร่วมประชุม
 ด้วย การประชุมครั้งต่อมาเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2519 ตัวแทนจากพรรคที่สนับสนุน
 รัฐบาลอย่างพรรคธรรมสังคม พรรคสังคมนิยม ก็ได้เข้าร่วมประชุมด้วย² นาย
 สุจินต์ เขาวนวิศิษฐ์ นายจรรยา วัฒนากร นายวัฒนา อัสวเหม สมาชิกฝ่ายรัฐบาล
 เหล่านี้ ต่างเป็นที่รู้กันว่าได้เข้าร่วมประชุมกับพรรคฝ่ายค้านทั้งสิ้น นายสุจินต์
 เป็นคนได้ชี้แจงต่อหนังสือพิมพ์ในการเข้าร่วมหารือกับพรรคฝ่ายค้านเกี่ยวกับเรื่องนี้
 ครั้งหนึ่งว่า "เคยปรึกษาหารือถึงเรื่องนี้กันมาก่อนแล้ว เห็นจะเอากันจริงจึงมาร่วม
 ด้วย"³ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประชุมกันในระยะหลัง ๆ ล้วนทำกันที่ตึกอัสวเหม
 ของนายวัฒนา อัสวเหมทั้งสิ้น

การดำเนินการตามแผนแนวแรกของฝ่ายค้านคือ ขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วาง
 ใจรัฐบาลนั้น จากการประชุมกันที่ตึกอัสวเหม เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2519 ได้กำหนด

¹ สัมภาษณ์ นายคำรง ลัทธพิพัฒน์

² สยามจลนหมายเหตุ บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์ปัจจุบัน พ.ศ. 2519

ปีที่ 1, ฉบับที่ 1 (1-8 มกราคม 2519), หน้า 10.

³ ประชาธิปไตย, 4 มกราคม 2519, หน้า 1-12.

แผนปฏิบัติการเอาไว้เป็นขั้นตอนดังนี้ ¹

1. วันศุกร์ที่ 9 มกราคม ² จะหลุดเกล้า ฯ ขอเปิดประชุมสภาสมัยวิสามัญ โดยล่าลายเซ็นจากทั้งวุฒิสมาชิก และสส. จำนวน 123 ชื่อ ขอเปิดประชุมเพื่อให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ตายใจว่ามีสส.น้อย ต้องไปอาศัยสมาชิกวุฒิสภาด้วย จึงจะพอตาม จำนวนที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

2. ให้แต่ละพรรคเสนอนิติขอเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรา 159

3. จันทร์ ที่ 12 มกราคม ประชุมสภา ประธานสภาจะปล่อยให้การประชุม ดำเนินไปจนถึงวันอังคาร จึงลงมติแล้วชาวเสียงเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่เลย เพื่อ ป้องกันมิให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ มีเวลายุบสภา ฯ

4. ศุกร์ ที่ 16 นายกรัฐมนตรีคนใหม่ นำคณะรัฐบาลขอความไว้วางใจต่อ สภา

ความพยายามเหล่านี้ ตั้งแต่การสามารถนึกกำลังของฝ่ายค้านไว้ได้อย่าง เห็นยวแน่นพอสมควร และสามารถโน้มน้าวความร่วมมือจากสมาชิกพรรครัฐบาลบางส่วนได้ จนถึงขั้นสามารถกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการเพื่อล้มรัฐบาลได้เช่นนี้ ชี้ให้เห็นความสำเร็จของบทบาทการเคลื่อนไหวภายนอกสภาของพรรคฝ่ายค้านได้เป็นอย่างดี การประชุม

¹ นายอำนาจ (นามแฝง), แผนคว่ำคึกฤทธิ์ 25 18, (กรุงเทพฯมหานคร สำนักพิมพ์ประโคนชัย, 2521), หน้า 76-77.

² ปรากฏว่าการยื่นญัตติขอเปิดประชุมสภาสมัยวิสามัญในวันนี้เป็นโมฆะ เพราะมีสมาชิกมาชดอณชื่อออกไป 2 คน ทำให้มีจำนวนไม่ครบ 123 คน หรือ 1 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดในสภา จึงต้องเลื่อนไปยื่นใหม่ในวันที่ 12 มกราคม 25 19 การประชุมจึงต้องเลื่อนไปเปิดในวันที่ 14 มกราคม 25 19.

ของพรรคฝ่ายค้านเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2519 ณ ตึกอัสสัมชัญ ชี้ให้เห็นแนวโน้มที่พรรคฝ่ายค้านกำลังถือไพ่เหนือรัฐบาลได้อย่างชัดเจน ผลการประเมินจำนวนคะแนนเสียงที่จะลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลในวันนั้น ปรากฏว่านอกจากคะแนนที่ลงมติไม่ไว้วางใจของพรรคฝ่ายค้าน 5 พรรค คือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย พรรคแนวร่วมสังคมนิยม และพรรคอหิปัตย์ รวมทั้งบางส่วนของพรรคเกษตรสังคม รวม 115 คะแนนแล้ว พรรคฝ่ายค้านจะได้รับคะแนนสนับสนุนจากสมาชิกฝ่ายรัฐบาลที่แปรพักตร์อีก 42 คะแนน คะแนนเหล่านี้เป็นของพรรคสังคมนิยม 10 คะแนน พรรคธรรมสังคม 20 คะแนน พรรคสันติชน 6 คะแนน และพรรคชาติไทย อีก 6 คะแนน¹ ซึ่งจะทำให้ฝ่ายค้านมีคะแนนเสียงรวมกันในวันลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลไม่น้อยกว่า 157 คะแนน ซึ่งเป็นจำนวนที่เพียงพอที่จะล้มรัฐบาลสหพรรคได้แล้ว ทั้งนี้โดยยังไม่รวมคะแนนจากพรรคเล็ก ๆ ที่สนับสนุนรัฐบาลอีกหลายพรรค ซึ่งมีท่าทีจะตีจากรัฐบาล และหันมาสนับสนุนฝ่ายค้านอีกจำนวนหนึ่ง

แต่จะต้องไม่ลืมว่าจำนวนที่ประเมินไว้นี้เกิดขึ้นก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2519 โดยนำพรรคเกษตรสังคมเข้ามาร่วมด้วย ซึ่งหลังการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีแล้ว คะแนนที่ประเมินไว้นี้อาจเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ได้ การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีครั้งนี้ ได้ก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในสหพรรคยิ่งขึ้น เพราะกลุ่มสหพรรคเดิมไม่พอใจที่นายกรัฐมนตรีนำพรรคเกษตรสังคมเข้ามาร่วมด้วยโดยตอบแทนควมตำแหน่งรัฐมนตรี 4 ตำแหน่ง โดยเฉพาะพรรคดำลิมไม่พอใจมาก เพราะนอกจากสมาชิกจะไม่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีเพิ่มเติมแล้ว ยังต้องสูญเสียโควตารัฐมนตรีเดิมไปอีก 2 ตำแหน่ง นอกจากนี้สมาชิกสหพรรคอีกหลายคนก็ถูกปลดออก และบางคนก็ผิดหวังที่ไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี ดังนั้นจำนวนคะแนนเสียงของสมาชิกฝ่ายรัฐบาลที่จะเข้าร่วมกับฝ่ายค้านตามที่ประเมินไว้แต่เดิม ถ้าจะเปลี่ยนแปลงไปก็คงเป็นไปได้ในทางที่เพิ่มขึ้นมากกว่าจะน้อยลง ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 70-76, 82-83.

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีรับยุบสภาเสียก่อนเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2519 คำสารภาพของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ที่ว่าต้องตัดสินใจยุบสภาเพราะฝ่ายค้าน กิ่งคนไป เมื่อใดคะแนนเสียงพอ ก็มากกว่ารัฐบาล เสียงที่ยกมือหรือไม่นั้น ไม่ใช่เสียง ที่เป็นธรรมแล้ว แต่เป็นเสียงที่เกิดจากการ เล่นการเมืองโตโตะ โตดิน โตอะไรต่าง ๆ ¹ นั้น ชี้ให้เห็นความพ่ายแพ้ของรัฐบาลโครัคเจนพอ ๆ กับชี้ให้เห็นชัยชนะของฝ่ายค้าน

การดำเนินการอีกด้านหนึ่งของพรรคฝ่ายค้านพร้อม ๆ ไปด้วยการเตรียม คว้ารัฐบาลก็คือ การเตรียมจัดตั้งและร่างนโยบายรัฐบาลที่จะตั้งขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ สามารถมีรัฐบาลที่พร้อมจะเข้าทำหน้าที่ใดทันทีที่รัฐบาลสหพรรคสิ้นสุดลง ในการดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้ นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ในขณะนั้น เปิดเผยว่า พรรคประชาธิปัตย์ได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งรับหน้าที่เกี่ยวกับการ กำหนดนโยบายรัฐบาลใหม่ร่วมกับพรรคฝ่ายค้านอื่น ๆ ² นายคำรง สัทธพิพัฒน์ เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ในขณะนั้น ก็เปิดเผยว่าจะมีการประสานนโยบายพรรค ต่าง ๆ ที่มาร่วมมือกันล้มรัฐบาลเข้าด้วยกันเป็นนโยบายรัฐบาลใหม่ ³ พิจารณาจาก ข้อเท็จจริงนั้นนโยบายของรัฐบาลใหม่ จึงน่าจะได้มีการถ่วงถ่วงและผสมผสานกัน มากกว่าที่พรรคฝ่ายค้านทั้งหมดจะยอมรับเอานโยบายของพรรคฝ่ายสังคมนิยมทั้งหมด มาเป็นนโยบายรัฐบาลใหม่ ดังที่กล่าวอ้างกัน และความจริงแล้วการตกลงกันใน นโยบายต่าง ๆ นั้นยังไม่ได้เกิดขึ้น แม้กระทั่งมีการยุบสภาไปแล้วก็ตาม แต่การยอมรับ นโยบายของพรรคฝ่ายสังคมนิยมดังกล่าวนี้มาพิจารณา ก็ได้ทำให้พรรคประชาธิปัตย์ แยกแยกกันขึ้นเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งไม่เห็นด้วยที่จะรับเอานโยบายดังกล่าวมาพิจารณา เพราะเห็นว่า เป็นนโยบายที่โน้มเอียงไปในทางคอมมิวนิสต์มากเกินไป แต่อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นฝ่ายเสียงข้างมากเห็นว่าควร จะรับพิจารณา นโยบายดังกล่าวไว้ก่อน ⁴

¹ บ้านเมือง, 14 มกราคม 2519, หน้า 12.

² ประชาธิปไตย, 20 มกราคม 2519, หน้า 2.

³ สัมภาษณ์ นายคำรง สัทธพิพัฒน์.

⁴ สละ ลิขิตกุล, เบื้องหน้าเบื้องหลังพรรคประชาธิปัตย์, หน้า 349-350.

พิจารณาตามข้อเท็จจริงในขณะนั้นจะพบว่ากรณีที่พรรคประชาธิปัตย์ไม่กล้า ปฏิเสธนโยบายจากพรรคฝ่ายสังคมนิยม โดยไม่รับพิจารณาเลยนั้น น่าจะเป็นเพราะ พรรคประชาธิปัตย์ยังคงต้องการการสนับสนุนจากพรรคเหล่านี้ในการลงมติไม่ไว้วางใจ รัฐบาลอยู่ ปรากฏจากคะแนนสนับสนุนของพรรคเหล่านี้ซึ่งมีจำนวนถึง 30 กว่าเสียง การลงมติว่ารัฐบาลสหพรรคอาจเป็นไปได้ยากขึ้น หรือไม่ได้เลย พรรคประชาธิปัตย์ ในตอนนั้นคงจะมุ่งหวังให้งานชิ้นแรก คือการล้มรัฐบาลผ่านพ้นไปก่อน ส่วนงานจัดตั้ง รัฐบาลใหม่นั้นน่าจะย้ายกวางานชิ้นแรก เพราะในขณะนั้นสมาชิกบางส่วนจากพรรค- รัฐบาลก็แสดงความจำนงค์จะร่วมมือด้วยอยู่แล้ว มาถึงตอนนี้จึงอาจเป็นไปได้ว่าพรรค ฝ่ายสังคมนิยมอาจถูกตัดออกไปแล้วยังยืนยันนโยบายที่พรรคอื่น ๆ ไม่เห็นด้วย แต่ อยากรู้คดีจากการ เกิดความขัดแย้งขึ้นในพรรคประชาธิปัตย์ดังกล่าว และการมีหนอน บอนได้ในพรรคฝ่ายค้าน นั้นคือส่วนหนึ่งของพรรคเกษตรสังคมที่ต่อมาได้เข้าร่วมกับ รัฐบาลสหพรรค ข้อเสนอต่าง ๆ ของพรรคฝ่ายสังคมนิยมที่เสนอให้พิจารณารรจู่เป็น นโยบายของรัฐบาลที่จะตั้งขึ้นใหม่ จึงรั่วไหลออกมาสู่มวลชนในลักษณะที่กลายเป็น นโยบายสมบูรณ์แบบของรัฐบาลใหม่ แม้ความจริงจะปรากฏว่ายังไม่อาจตกลงกันใน นโยบายของรัฐบาลใหม่ได้ก็ตาม

การปรากฏข่าวทำนองนี้ออกมาอาจพิจารณาได้ 2 ทาง ทางแรกคือ เป็น แผนการของฝ่ายรัฐบาลเพื่อบอนทำลายความเหนียวแน่นของพรรคฝ่ายค้าน เพราะ การปรากฏข่าวในลักษณะนี้ออกมา ย่อมทำให้พรรคฝ่ายค้านได้รับการต่อต้านและรังเกียจ จากประชาชนได้ และนั่นจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้ผู้ที่เข้าร่วมกับพรรคฝ่ายค้านเกิด ความลังเลใจขึ้นมา นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ ซึ่งแจ้งเกี่ยวกับการมีข่าวเช่นนี้ว่า "เพราะ ฝ่ายรัฐบาลประสงค์ที่จะออกข่าวทำลายฝ่ายตรงข้าม ซึ่งมีนายสวัสดิ์ คำประกอบ กับ นายประกายเพชร อินุโสภณ เป็นต้นคอกของการปล่อยข่าวครั้งนี้"¹ ส่วนอีกทางหนึ่ง

¹ ประชาธิปไตย, 20 มกราคม 2519, หน้า 2.

อาจเป็นการปล่อยข่าวของฝ่ายทหารที่ต้องการสร้างเงื่อนไขเพื่อการเข้ายึดอำนาจ และในการเข้ายึดอำนาจนั้นจะมีข้ออ้างอะไรดีไปกว่าข้ออ้างที่ว่าเพื่อป้องกันชาติที่อยู่รอดปลอดภัย และพ้นจากการครอบงำของลัทธิคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม ถ้านี่เป็นการวางแผนจากฝ่ายรัฐบาลเพื่อหวังจะทำลายความเข้มแข็งของฝ่ายค้าน ก็นับว่าเป็นการวางแผนที่ผิดพลาด เพราะแม้จะมีข่าวเช่นนั้นออกมาก็ตามแต่แนวโน้มการเบียดเบียนเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล ก็ยังคงปรากฏว่า ฝ่ายรัฐบาลจะเป็นฝ่ายแพ้อยู่เช่นเดิม แต่ถ้านี่เป็นการวางแผนสร้างเงื่อนไขเพื่อการรัฐประหาร ของทหาร การตัดสินใจของรัฐบาลที่ยอมสกาไปเสียก่อน ก็นับว่าเป็นการตัดสินใจที่ดี แต่ก็ดีแค่นั้นเท่านั้น เพราะการยุบสภาครั้งนั้นไม่ใช่สาเหตุที่จะยับยั้งการรัฐประหารของทหารได้ ทหารยังมีเหตุผลอื่น ๆ อีกที่ทำให้ต้องยับยั้งการเข้าแทรกแซงทางการเมืองในช่วงนั้น ดังกล่าวมาแล้วในบทก่อน

สำหรับบทบาทภายนอกสภา ของพรรคฝ่ายค้านในปี 2519 นั้น มีเรื่องที่จะต้องพูดถึงไม่มากนัก จากความอ่อนแอในคานกำลังในสภาที่มีความเสียเปรียบพรรคฝ่ายรัฐบาลมาก ทำให้บทบาทด้านนี้ของพรรคฝ่ายค้านถูกจำกัดลงไปเช่นเดียวกับบทบาทในสภา การลงคะแนนในร่างกฎหมายและญัตติที่สำคัญ ๆ ส่วนใหญ่ ตั้งแต่รัฐบาลเสนอนโยบายต่อสภาเป็นต้นมา ปรากฏว่าคะแนนสนับสนุนของฝ่ายรัฐบาลจะอยู่ในระดับ 200 กว่าคะแนนทุกครั้ง หมายความว่าแม้รัฐบาลจะสูญเสียการสนับสนุนไปสัก 30 - 40 เสียง รัฐบาลก็จะยังคงอยู่ได้ ซึ่งพรรคฝ่ายค้านในขณะนั้นก็ได้แสดงท่าทีใด ๆ ให้เห็นว่ามีความสามารถถึงขนาดนั้น ความพ่ายแพ้ของฝ่ายรัฐบาลเมื่อคราวเสนอญัตติขอการรับรองคณะกรรมการ ป.ช.ป. จากสภานั้น เป็นผลมาจากความแตกแยกและการแก้แค้นกันเองระหว่างสมาชิกฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล มากกว่าจะเป็นฝีมือของพรรคฝ่ายค้าน

นอกจากเหตุผลที่ว่าฝ่ายค้านมีความเสียเปรียบฝ่ายรัฐบาลเกี่ยวกับคะแนนเสียงในสภามาก จนเป็นเหตุให้บทบาทต่าง ๆ ของพรรคฝ่ายค้านต้องลดน้อยลงไปด้วยแล้ว การขาดผู้นำที่จะเป็นศูนย์กลาง และฉีกความสามัคคีของพรรคฝ่ายค้าน รวมทั้งเป็น

ทางเลือกอีกทางหนึ่งในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บทบาทของพรรคฝ่ายค้านถูกจำกัดลงไป รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 กำหนดให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจาก สส. แต่ผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2519 ทำให้ฝ่ายค้านไม่มี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลสหพรรคเป็นผู้นำอยู่ในสภา ส่วนบุคคลอื่น ๆ ในฝ่ายค้านขณะนั้นก็ยังไม่มีการมีพอที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี หรือแม้แต่นำฝ่ายค้านได้

สรุปและวิเคราะห์

จากการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพรรคฝ่ายค้านดังที่กระทำมานั้นชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า พรรคฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลสหพรรคสามารถแสดงบทบาทในการควบคุมและกักกันต่อรัฐบาลอย่างใดผลหลายครั้งหลายหน ดังปรากฏว่านอกจากฝ่ายค้านในขณะนั้นจะควบคุมรัฐบาลด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้ความเห็นชอบในนโยบายของรัฐบาล การอนุมัติร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ การตั้งกระทู้ถามเป็นต้นแล้ว ฝ่ายค้านยังทำการเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่ลงมติอีก 2 ครั้ง และพยายามจะเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจต่อรัฐบาลอีก 1 ครั้ง ความพยายามเหล่านี้ของฝ่ายค้านในช่วงนั้นประสานสอดคล้องไปด้วยกันทั้งบทบาทในสภา และนอกสภา และการกักกันแต่ละครั้งก็ล้วนส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจต่อรัฐบาลในคอนต้นปี 2519 ได้ทำ ความยุ่งยากให้กับการรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างหนัก จนต้องตัดสินใจยุบสภาไปในที่สุด ในขณะที่พรรคฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลสหพรรคสามารถแสดงบทบาทต่าง ๆ ในการควบคุมรัฐบาลได้อย่างกว้างขวางเช่นนี้ ฝ่ายค้านในสมัยรัฐบาลจตุรพรรคกลับไม่สามารถแสดงบทบาทกักกันหรือสร้างความยุ่งยากให้กับรัฐบาลมากนัก นอกจากการควบคุมรัฐบาลโดยการให้ความเห็นชอบในนโยบายรัฐบาล การอนุมัติร่าง พ.ร.บ.งบประมาณประจำปี การตั้งกระทู้ถามแล้ว ก็มีการเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่ลงมติอีก 1 ครั้ง และที่น่าสนใจก็คือ ปรากฏว่าในการลงคะแนนในร่างกฎหมายหรือญัตติสำคัญ ๆ คะแนน

สนับสนุนของรัฐบาลจะอยู่ในระดับ 200 กว่าคะแนน จากคะแนนเสียงทั้งหมดในสภา 279 คะแนนแทบทุกครั้ง สิ่งนี้แสดงให้เห็นความล้มเหลวของฝ่ายค้านที่จะควบคุมหรือกักันต่อรัฐบาลอย่างไคผล ไคเป็นอยางคิ

ความแตกต่างในบทบาทของพรรคฝ่ายค้านในปี 2518 และ 2519 ดังกล่าวนี้อาจอธิบายให้ควยเหตุผลบางประการคังนี้

1. ในสภามี 2518 ปรากฏว่ในจำนวนคะแนนเสียงทั้งหมด 269 เสียง ในสภานั้น เป็นของพรรคฝ่ายค้านเสีย 129 เสียง และเป็นของรัฐบาล 140 เสียง ในสภาพที่พรรคฝ่ายค้านมีคะแนนเสียงที่กำกึ่งกับฝ่ายรัฐบาลเช่นนี้ ทำให้บทบาทของพรรคฝ่ายค้านต่อรัฐบาลสหพรรคในขณะนั้นสูงมาก ทั้งการเคลื่อนไหวในและนอกสภา ทั้งนี้เพราะถาพรรคฝ่ายค้านสามารถโน้มนาวให้สมาชิกฝ่ายรัฐบาลหันมารวมมือกับตนไคแม่เพียงเล็กน้อย ก็อาจนำไปสู่การล้มรัฐบาลไค ตรงกันข้ามกับในปี 2519 ปรากฏว่พรรคฝ่ายค้านในปีก่อนมานี้กลับมีคะแนนเสียงที่เสียเปรียบฝ่ายรัฐบาลอยู่มาก รัฐบาลจตุรพรรคครอบครองคะแนนเสียงในสภาในขณะนั้นไว้กว่ร้อยละ 70 จากสภาพความเสียเปรียบและขาดความหวังที่จะกักันต่อรัฐบาลอย่างไคผลเช่นนี้ ทำให้บทบาทของพรรคฝ่ายค้านทั้งในและนอกสภาในช่วงนี้ลดความสำคัญลง

2. ผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2519 ทำให้สภาไม่มีสมาชิกอยาง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช การที่ฝ่ายค้านในสภามี 2519 ขาดผู้นำที่มีบารมีพอที่จะเป็นศูนย์รวมและผนึกความร่วมมือของพรรคฝ่ายค้าน รวมทั้งเป็นทางเลือกในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกทางหนึ่ง เช่นนี้ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บทบาทของพรรคฝ่ายค้านในช่วงนั้นซบเซาลง ขอเท็จจริงนี้ต่างกันแบบตรงข้ามกับในสภามี 2518 ในช่วงนั้นฝ่ายค้านมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ที่สามารถจะเป็นนายกรัฐมนตรีไคทุกขณะ

3. การที่รัฐบาลสหพรรคประกอบด้วยพรรคมากเกินไป แต่มีคะแนนเสียง
เกินครึ่งมาเพียงเล็กน้อย จนเป็นเหตุให้สมาชิกรัฐบาลสามารถถกคัดค้านต่อรัฐบาลของ
ตนเองอย่างใดผลอยู่เสมอ เป็นการบั่นทอนความเข้มแข็งของรัฐบาลลงโดยตรง และ
เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการเคลื่อนไหวของฝ่ายค้านเพื่อช่วงชิงการตัดสินใจในสภา

ข้อเท็จจริงทั้งโลกดลามาแล้วนี้ พิสูจน์ให้เห็นว่าสมมติฐานหลักข้อหนึ่งที่ได้
ตั้งไว้ในการศึกษาี้ที่ว่า สาเหตุหนึ่งของความอ่อนแอไร้เสถียรภาพของรัฐบาลผสม
ในช่วงปี 2518, 2519 ของเรา เป็นผลมาจากการแสดงบทบาทของพรรคฝ่ายค้าน
ในขณะนั้นเป็นความจริง และเช่นเดียวกันสมมติฐานย่อยที่ว่า รัฐบาลผสมสหพรรคได้รับ
ผลกระทบจากปัจจัยนี้สูงกว่ารัฐบาลผสมจตุรพรรค ก็ได้รับการพิสูจน์จากข้อเท็จจริงที่ได้
นำเสนอมาแล้วนี้ด้วย